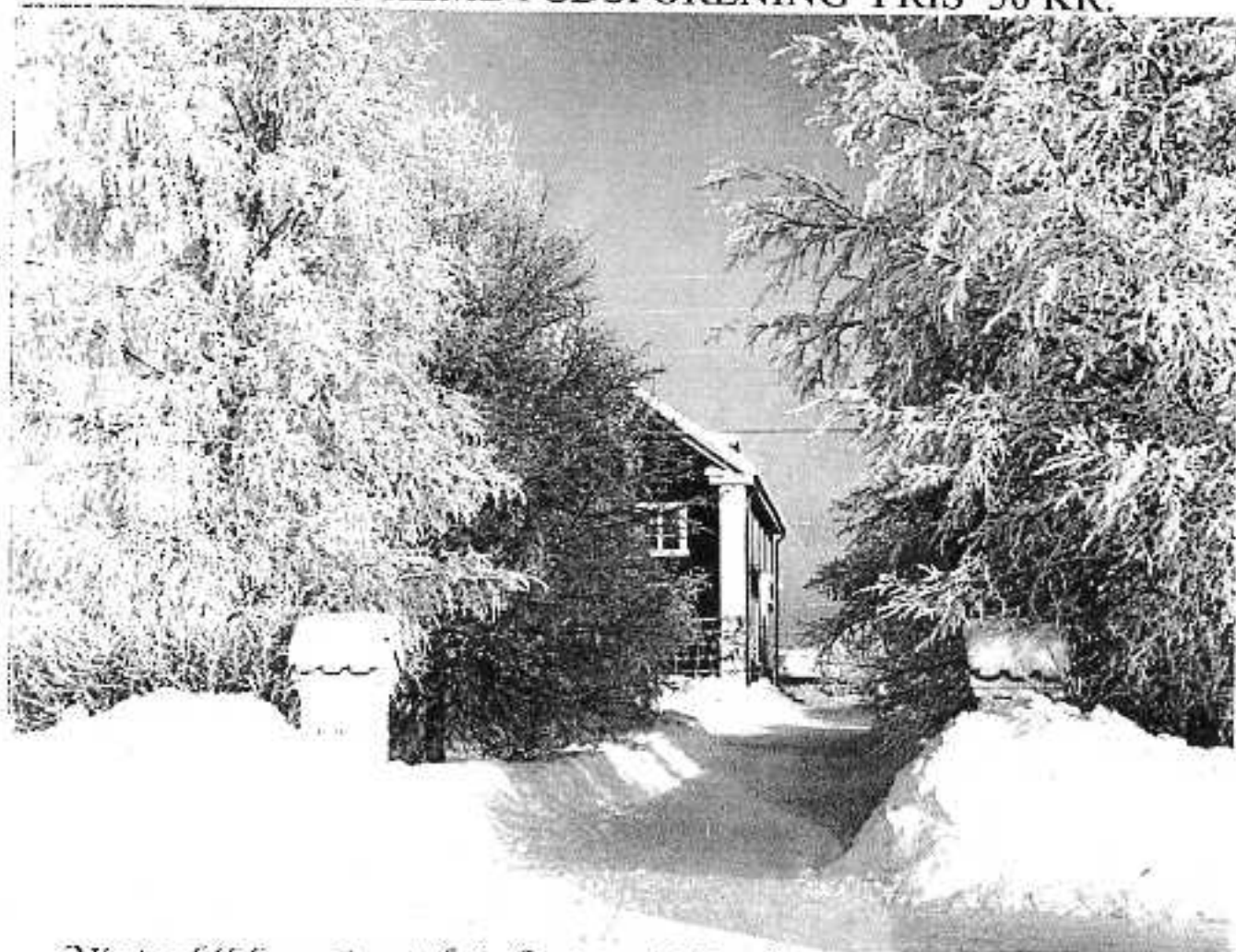

Nåsvargen

Årgång 14 nr.2, utkommer med två nr. per år juni & dec.
Dec. 2007 NÅS HEMBYGDSFÖRENING PRIS 30 KR.

*Vinterbild av Apoteksinfarten i Nås den 24 jan. 1948
Apoteket anlades i Nås 1870 som medikamentsförråd (senare benämnt
filialapotek) lydande under apoteket Vasen i Falun till 1899 och under
apoteket i Malung 1899- 1915 då det förändrades till självständigt läg då i
nuvarande Svedens gård, blev flyttat till Fins Olovs villa 1917 för att senare
flytta in i detta nyuppförda apoteks hus 1919 och blev kvar till nyår 1986*

Apotekaren som forskade fram 900 sjukdomsnamn

Gunnar Lagerkrantz

föddes i Stockholm 13 okt. 1905 och var verksam apotekare i Nås från 1946-1955. Han flyttade sedan till Smedjebacken och kom 1962 till Eskilstuna där han blev innehavare av Apoteket S:t Eskil.

Mot slutet av 70-talet tog han på allvar upp släktforskningen och anmälde sig till en kurs i ämnet och på samma kurs gick även en kyrkoherde. Denne gjorde en förfrågan efter en lista på de sjukdomsnamn som förekom i dödböckerna.

Gunnar Lagerkrantz erbjöd sig att förklara de svenska namn som han kunde få fatt i. Så kom en första förteckning över svenska sjukdomsnamn i gångna tider på en stensil som upptog ca. 200 namn.

Därmed var Lagerkrantz intresse väckt. Grundlig till sin läggning som han var, genomforskade han all den medicinska litteratur som han kunde uppbringa.

Många kontakter togs med Nordiska museet och dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala m fl. Resultatet blev ett häfte med 600 svenska sjukdomsnamn i äldre tider, utgivet av Södermanlands släktforskarförening 1981.

Lagerkrantz fortsatte forskningen och snart kom en andra upplaga ut med 700 namn. Skriften är unik. På ett redigt och klart sätt, med litteraturhänvisningar är namnen uppställda och i en mängd bilagor beskrivs speciella sjukdomar som rev, vattensot, skärpa, flen, moderpassion m fl.

1988 kom slutligen en tredje upplaga, denna gång utgiven av Sveriges släktforskarförbund med 900 sjukdomsnamn.

Lagerkrantz har med sin skrift inmutat ett intressant och viktigt område. Hans handbok är ovärderlig för släktforskaren, som vill ha en förklaring på de många sjukdomsnamnen i gångna tider. Genom boken kommer hans minne att bevaras bland släktforskarnas led.

Boken kan rekommenderas till alla släkt och folklivsforskare. Förklaringar ges till många svårtydbara dödsorsaker hos våra anfäder.

*Uppgifter och vinjettbild av
sonen Sten Lagerkrantz*

**DUU JAG VET
VI RINGER HEMMINGSÅKERI**

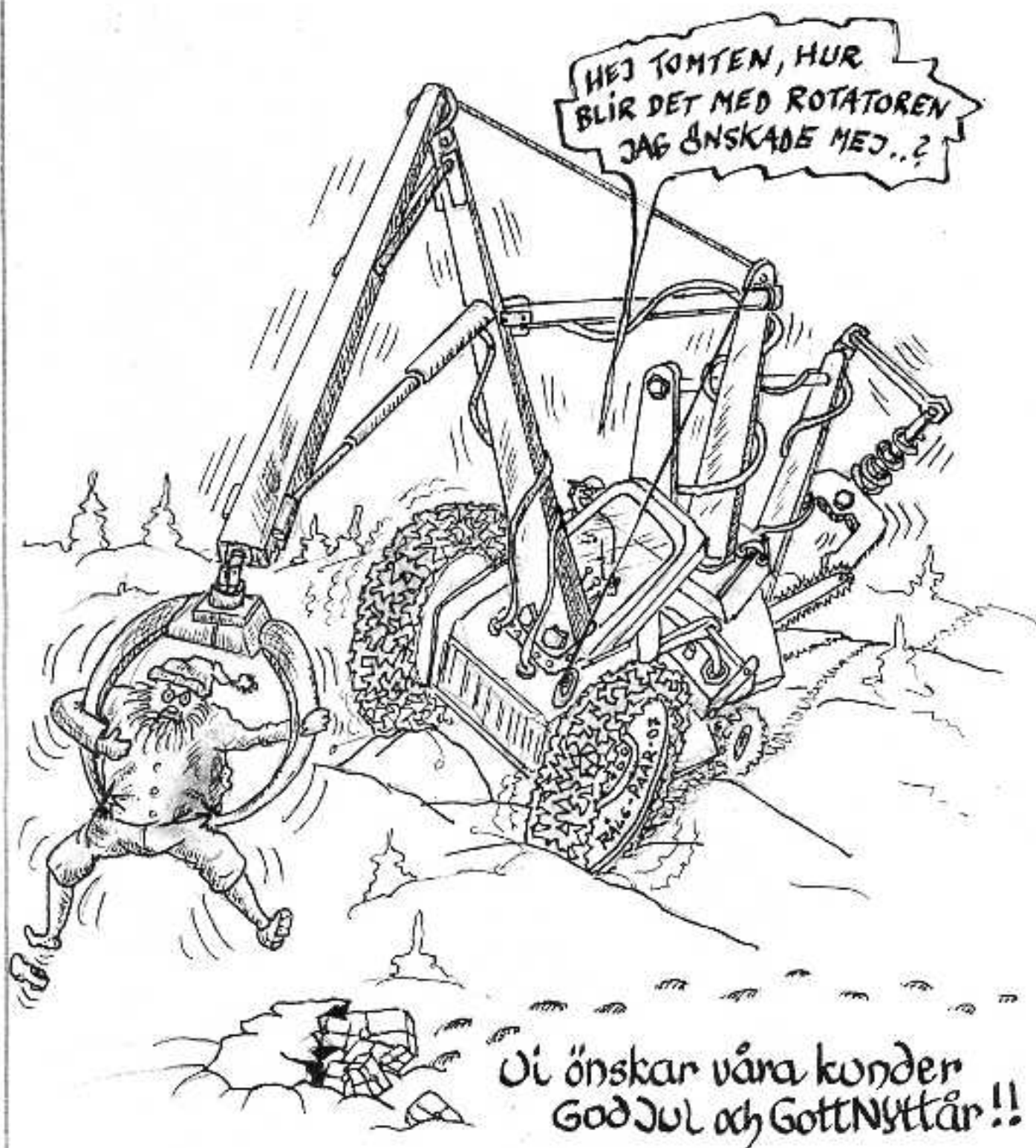
Hemmings Åkeri AB

PER & BÖRJE

Specialitet
Skogs- & Hustransporter

Storbyn 12
780 53 Nås

Tel + fax: 0281-300 90
Per mobil: 070-213 68 99
Börje mobil: 070-263 33 5
Mail: hemming.ab@xpres

Vi önskar våra kunder
God Jul och Gott Nyttår!!

Kontakta oss för ytterligare information och priser

Närsjövägen 36,
SE-780 53 NÅS

0851 Ny hemside

Hemsida: www.sit-right.se

SITRIGHT

— NUMMER ETT I SKOGEN —

E-mail: mail@sit-right.se

Tel 0281-300 30

Fax 0281-59 51 07

Roland 0706-53 02 48

Andreas 0703-74 05 39

Tore 0702-80 69 09 (sågsvärd)

Hos Fotografen vid seklets början!

Syskonen Valborg och Arnold Wiklund
poserar hos fotograf Lindman i Nås
året är 1910.

Bakom Valborg under en pläd sitter
barnens mor, vår farmor Augusta
född Tångring, för att vid behov stötta
lilla Valborg.

Från Arnolds kullör Irène, Alice och Majvor

...JULEN
NÄRMAR
SIG OCH
DET SKALL
VARA
MJÖLK TILL
GRÖTEN,
POTATIS
TILL LÖTFIS-
KEN OCH
SÅ JUL-
GRAN FÖR-
STÄSS !!!

KATRINAS GÅRD SÅN

...VI ÖNSKAR ALLA NÄSBOR EN GLAD
OCH SNÖVIT JUL !!!

Telefon 0281-30102 el. 30078

mjölk potatis skog

Utdrag: Från en bandad intervju med Sveds Anna i Vinberget 1952.

intervjuare Skans Thorsten

Efter en melodiös **kujning** berättar Sveds Anna om de 68 åren som fåbodkulla i Vinberget varav 29 av åren var vid Linkpers Stuga och de övriga 39 åren vid Sveds stugan. Gå på vall med kritererna eller "**Jätta**", att ha kritererna under uppsikt från tidiga morgonen ca 6,00 till omkring kl 6 på kvällen för att sedan sköta alla sysslor som därtill hör, mjölka, kärna smör, ysta, vissa gånger koka messmör och även sköta sin egen hygien, under tiden som hon passade korna som gick på vall så sköttes allehanda göromål. "**Stickjäla**" var ett ständigt medföljande handarbete, även **buförslänkar** tillverkades och sedan bars på sidan av **slesskräppan**. **Fässlör** till **könter** gjordes av enbark näverarbeten som småkönter när björken savade. Detta var de vanligaste göromålen när man följde korna i skogen.

Varje morgon utgick man från fåboden efter **fägåto** i regel två st. och varierade riktningarna från dag till dag det kunde också vara flera "**Höler**" med ett antal krittur och alla växlade område dagligen därför varierade man riktningarna från dag till dag för att korna skulle lära sig geografin omkring fåboden och omkring en ca.5 km åt alla håll vilket var den trakt som man hanterade under jättningen. Omkring Vinberget var ca 4 st kända **stannstan**, de ställen där man samlades för att ha kontakt och rastställe med de andra "**hölerna**".

Man vistades vid fåboden från början eller mitten av maj till **mexmäs** ("Mikaelsmäs" 30 sept) och den jobbigaste perioden var på hösten när soppen kommit upp. Då blev korna aldeles tokiga och kunde irra ut på långa vandringar, för alla kor ville hitta först till sopparna. Hösten var som sagt intensivast och dagarna kunde bli långa i skogen och mörkret kom också fortare, men samtidigt kunde man ta ströklöv, torra löv av lönn, asp, och sälg, vilka togs i kärvar och hässjades och som man sedan använde till utfodring som komplement på vintern.

Även på sensommar kvällarna kunde man utföra allehanda sysslor på fåboden Enlav kokades åt korna som användes som medicin. Ysta gjordes tätt som oftast där man värmdes upp mjölken och tillsatte löpe tills det skars sig och vasslan silades av sedan och hälldes ostmassan upp i ostformar och allt vått pressades ur och ostämnet kunde sedan tagas ur och lades på en hylla nära taket så den fick torka. Det kunde krypa **macker** ur osten (or) ganska snabbt. "**Sötust**" gjordes också men den gjordes av ny mjölk vid högtidligheter och främmande besök.

Messmör kokades sedan av vasslan. **Tjockmjölk** var den vanligaste frukostmaten som silades på och förnyades med en skvätt tätta från förra dagens filbunk då hade man färsk Filbunk hela tiden.

Mjölken fick stå några timmar så flöt grädden upp till ytan och då kunde den skummas av och när man hade tillräckligt mycket för att kärna smör så då kom stavkärnan fram och färskt fåbodsmör kunde då tillverkas.

Även träarbeten tillverkades som träskedar, mallor, stripor och kvastar av ris och finare kvastar av ljung och björnmossa. Upp till 30 kvastar gjordes för vinterbehovet. Och Strumpor stickades av hemspunnet garn.

Anna berättade om att det kunde vara luffare som vandrade de gamla kyrkstigarna och som vissa gånger kunde övernatta i något av uthusen (höladan) som mest, även skojare och finnar var också vandringsmän på skogen.

"**Rända**" var också ett **väsen** som satte respekt i fåbodkullorna och den kunde visa sig som en skepnad i kvinnokläder men inte ge sig tillkänna utan helt enkelt uppslukas till intet. Man kunde bäst skydda sig mot allehanda väsen genom att hugga in ett kors i tröskeln till stugan eller hugga in yxan eller kniven i timmerväggen ovanför dörren.

Anna berättade också om när en ko kalvade uti skogen, hon fick 2 kalvar som hon fick bära hem till fåbodfjösset en i taget och det var en bra bit att gå.

Vissa kor kunde även kasta kalven som var ett sätt att göra sig av med den och inte föda på normalt sätt. (missfall).

Anna berättade till sist om hur de unga fåbodkullorna skulle få sin tillkommande fästman att fria, man skulle koka en sk. Saltgröt som ex. två fåbodflickor tog varsin näve salt och slog mjöl och vatten och kokade upp och åt denna på natten mellan kl.12-och 1 och skulle sedan bege sig till en korsväg och invänta denne.

Det hände en gång att det kom några pojkar till fåboden och ville komma in till jüntorna, men fick ej, då släppte de ut alla kor ur fjösset.

En sommar hade Anna 8 getter på fåboden samt kor åt "**ymsä enä**" och som mest ett år 23 kor och 75 får

Förklaringar till Dialektala uttryck

Kujning = Lockrop (föjk)

Jättä = Valla kreatur

Stickjäla = Stickarbete

Buförslänk = Halsklave av vidjor

Slesskräppa = Sidsvaska med Slessör (mjöl o Salt)

Fässlör = Bärremmar till Näverköm

Könter = Näverryggsäck

Fägåto = Inhägnad Kreatursväg

Höler = Kreaturskötare Vallpojck el. (kvinna)

Stannstan = Vålplats

Ymsä-enä = Flera ena

Sötust = Sötost

Tjockmjölk = Långfil el Filmjölk

Snälla hästar på Sjö-gåln!

Jag minns en händelse när jag var 8-10 år och skulle få följa med mina föräldrar till vår fåbod i Knösen. Det var en mil att gå och med mig i släptåg tog det ungefär 3 tim. Hästen var också med, den fick ju bära all proviant och nyslipade liar (inlindade i säckväv) på ryggen, det kallades att klövja.

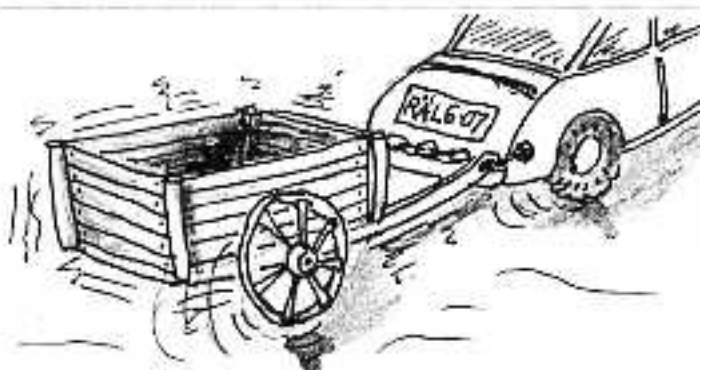
Det dröjde inte länge förrän jag började bli trött i benen. "Då säger far; Gå bakom hästen och ta tag i svansen, så skall du se att det går lättare", jag gick så hela vägen och tyckte jag flög fram.

En annan episod handlar om Ulla-Britt, dotter till Sjö-Bertil. Hon var ofta uppe hos sin farfar och farmor, Sjö Lars d.y. och Ester. En dag följde hon som vanligt Ester till fjöset, plötsligt var Ulla-Britt försvunnen, de ropade och letade, till sist upptäckte de att dörren till stallet stod på glänt. Därinne bakom hästen, i gödselrännan sitter Ulla-Britt och kammar med fingrarna hovskägget på bakbenen hos hästen, medan den i godan ro mumsar hö i krubban. Så lite han behövt flytta på hoven för att det hänt en olycka.

*Ps. Svansen klipptes aldrig på sommaren, den fick bli lång så att den kunde vifta bort flugor och broms.
Sjö Anna.*

**...OM DU INTE VILL SLÄPA
OMKRING MED EN GAMMAL
DYNGKÄRRA, TITTA IN TILL
OSS SÅ KAN VI RÄDDA DITT
ANSEENDE MED EN
KVALITETSSLÄPVAGN!**

Reservdelar till samtliga fabrikat.

God - Jul

**BIL & MASKIN I
DALA-JÄRNA AB**

Tel. Dala-Järna 0281-595700

**Svetslego är en under-
leverantör av bearbe-
tade och svetsade
komponenter till
verkstadsindustrin.**

**Vi är gärna med från
konstruktionsstadiet
och delar med oss av
vår erfarenhet.**

svetslego

Industrihuset Gröndalid Vansbro Tel: 0281-109 69
Hemsida: www.svetslego.se

Historien från Sjögården Tyna

“Sjögården” i Tyna byggdes av min morfar, Falk Olov Ersson “Tingeborgs Olar” år 1890, samma år som min mamma Anna föddes. Det var ett stort hus med den dagens mått. Kanske var hans tanke och önskan, att det skulle bli en stor familj, men min mamma fick bara en syster som dog endast 20 år gammal i lungsjuka som det hette på den tiden. I dag heter det lungtuberkulos (TBC).

Min mamma var 18 år när hon gifte sig med Sjö Lars Larsson “Dunder Lars”, egentligen Dunderhake. De bosatte sig på Sjöbacken i Malmsta, där de fick fem barn år 1909,-11,-13,-15,-18. de två äldsta som föddes 09 och 11 dog i späda ålder, pojken Erik vid 4 år och flickan Anna vid 1½-års ålder.

Min far var i regel borta i skogen hela vintrarna på timmerkörning i Leksandsskogen, så det var arbetssamma år för min mamma, med tre små barn, samt att hon hade min fars farmor som var sängliggande att ta hand om, vilket innebar mycket tvätt. Då fanns minsann varken tvättmaskiner eller engångsblöjor.

Dessutom var hon så söndervärkt av gikt, att när hon gjorde sina behov hamnade det mesta på hälarne.

I familjen fanns också en annan släkting som var astmasjuk. När han blev döende, berättade min mamma att hon skickade min äldsta bror Lars, att hämta Jont Gottfrids mamma, Jont Halvards Anna. Hon vågade inte vara ensam med honom med tanke på vilket ansvar det var för en flicka i 20-års åldern. Dessutom hade de två äldsta barnen gått bort i en sjukdom som kallades konvulsioner, en sorts kramp i maggropen som utlöstes av för kraftig mat.

I början på 1920-talet dog min morfar, även han i TBC. Han blev bara 58 år. Min mormor, Tingeborgs Anna 56 år satt då ensam på Sjögården. Mina föräldrar tyckte det var helt naturligt att flytta hem till henne. Det var ju vanligt att flera generationer bodde tillsammans på den tiden. Praktiskt på många sätt, men säkert påfrestande många gånger för husmor som ofta hade hela ansvaret i hemmet.

För min mamma blev det en förändring till det bättre. Dels större utrymme och så skötte min mormor ladugården då. År 1922 byggdes uthusen av min far. De tycktes av en del närstående grannar att de var i största laget, för

en av grannarna lär ha sagt, att han inte kunde förstå varför Sjö Lars byggde så stora uthus “Han får ju int in mer hö, än je kan få ä ti mi skivhättå” (svart mössa med blank skärm). Detta glömde inte min far. Något år senare när far är på väg hem med ett stort hölass, möter han nämnda granne, klädd i samma mössa. Då ropar min far till honom och frågar: “E’ä’ den mössa sôm ä gå så mittji hö ti !?”

År 1923 föddes jag, mitt i smällkalla vintern. Det berättades att mina tre bröder (Lars, Nils och Erik) hade alla tre scharlakansfeber just vid min födelse, så de var isolerade i rummet i trappa upp. De fick naturligtvis inte komma i närheten av mig. Lisskvarn Anna var då hos oss och hjälpte till med sysslorna. Hon berättade att mina bröder fick pulsa iväg till rumsfönstret där ute och jag blev upplyftad för att de skulle få beskåda det nyfödda underverket. Säkert var jag välkommen eftersom det fanns tre pojkar redan. Innan jag föddes undersöktes min mamma av barnmoskan och till min mammas förskräckelse, utbrast barnmoskan att hon hörde två hjärtjud, ”så det blir nog tvillingar här!” Så blev nu inte fallet, men Lisskvarn Anna lär ha sagt en gång när hon satt med mig i knäet: “Du, din stackare som har två hjärtan, ett i bröstet och ett i rumpan!!”

Nu var vi sju personer i familjen och vad det innebar är svårt att förstå för dagens ungdom. Inga bekvämligheter, varken vatten eller avlopp. Vi fick ju lära oss att hjälpa till, allt eftersom vi växte upp.

I början på 40-talet rustades köket, så då fick vi både rinnande vatten och avlopp. Jag minns vilken glädje det var för hela familjen.

Min mamma hade nu fått mera “fritid”, så hon rådgjorde med mormor och min far om de inte skulle ta och föda upp smågrisar. Det kunde ju ge en extra slant. Sagt och gjort ! En avelssugga inköptes, varifrån vet jag inte. Hon skötte sig bra, men det blev alltid någon vaknatt när kultingarna gjorde sig påminda. Ibland kunde suggan bita ihjäl ett par stycken då juvret ömmade i början. En gång fick hon en kulting mer än hon hade spenar till. Då tog grannen hand om den och födde upp den i köket. “Stian” fick bli en margarinlåda bredvid spisen. Lådan var gjord i trä på den tiden. Den hälsade jag på varje dag och den njöt verkligen i sin varmbonade plats.

Sedan var det dags att skaffa en avelstjur. Den

inhandlades * och fick besök av "tjällor", ibland flera gånger om dagen. Detta blev också ett tillskott i kassan. Besöket kostade 2 kronor + en kaka bröd åt tjuren som han fick efter välförrättat värv.

Vi hade en lillstuga på gården, som hade kök och ett rum. Rummet var inte färdigt då det inte fanns något golv än. I köket fanns en kokspis + en järnkamin. I början på 30-talet bodde en ensam gubbe* ovanför Sjögården*. Någon från kommunen hade varit dit och sagt åt honom att han inte fick bo där själv. Gubben svarade att Sjö Lars har lovat mig att få bo i lillstugan. Detta var ju inte sant, men när gubben kom ner till oss, tyckte mamma synd om honom, så han fick stanna. Vi var nu åtta personer i hushållet. Han blev kvar till början på 40-talet.

Då var det dags för en morbror* till far som bodde på Skansbacken. Han kom hem till oss en dag och frågade om han inte kunde få flytta in i lillstugan. Han lovade att han skulle rusta upp stugan och lägga in golv i rummet. Så blev det. Han blev kvar i nästan 10 år. Han var rätt kry, så han ville hjälpa till med gårdens sysslor. Han var i bland mycket sur. En gång beskyllde han mamma för att hon hade bytt mina bröders blåbyxor mot hans, men mamma förklarade att detta var en omöjlighet, eftersom hans ben mer var av taxtyp. Lillstugan fick nya hyresgäster. Järnhandlare Persson, Sjö Bertil och Lisbeth, Sjö Inger och Harry var de sista som flyttade ut.

När jag var i 12-årsåldern fick jag följa min mormor till fåbon i Knösen. Vi fick ta ett par kor med oss. En som "mjölkade" lite så det räckte åt oss samt en som sinade. Det var alltid ont om foder åt korna på försommaren, så då var det lämpligt, när de kunde livnära sig på gräset vid fåbon. De gick fritt omkring och så fort vi kom ut så "kom de sättandes". Kanske för att få "slesha" (mjöl och salt blandat), det var deras godis. En kväll när kon var mjölkad och vi hade ätit så sa mormor: "Nu skall jag berätta nånting för dig!" Mormor var då omkring 65 år och hade varit änka i 7-8 år. Året före, var hon vid ett tillfälle ensam i fåbon och det hade kommit en gubbe (Gucku Mattes) ifrån Malmsta, som också var änkling och frågade mormor om de inte kunde slå sig ihop. Men det "tala" jag om, att det blir inget av med det. Så sa hon till mig, att jag inte fick berätta det för någon. Jag höll mitt ord, ända till nu! Åh, vad jag var stolt, att få bära ett sådant förtroende.

När min älsta bror Lars var i skolåldern, drabbades han av hudtuberkulos. Min mamma berättade, att hon fick göra 40 besök med Lars till lasarettet i Falun. Det tog en hel dag. Först att cykla ner till stationen i Nås. Tåg till Falun och sedan till fots upp till Lasarettet och hem igen.

En morgon när han var i 16-års åldern, kom mamma upp och väckte honom. Hon fick se att han hade en knöl, stor som en knytnäve, på magen och som det rann var ur.

Dagarna före hade han plöjt på åkrarna och för att det inte skulle skava på knölen, hade han gått med ena handen innanför byxlinningen och på så sätt hållit ifrån byxtyget, att det ej kom åt huden. Han hade blivit så rädd för doktorer efter alla läkarbesök i Falun. Det var ju en helt annan syn på läkare på den tiden, både rädsla och respekt.

Vid 17 års-åldern fick han äntligen komma till ett sanatorium i Äppelviken i Varberg. Då hade han åkt in och ut på sjukstugan i Nås flera gånger, utan resultat. Efter 9 månaders vistelse på sanatoriet, kom han hem helskinnad och blev med tiden stark som en oxe. Han fick lyckligtvis aldrig några men efter sin sjukdom, annat än att den ena handen var litet mindre än den andra, eftersom det hade varit en stor svulst på den handen.

När våra föräldrar blev äldre fick Lars och Ester ta över alla sysslor och skötte det i många år, men så småningom måste de också göra sig av med djuren. Det värsta för Lars var nog när han måste skiljas från hästen, det var ju hans arbetskamrat.

Nu står Sjögården tom, och tjänar som sommarställe åt utflugna barnbarnsbarn. Självt minns jag min barndom som väldigt trygg och med många roliga minnen.

Tillbakablick av Sjö Anna

God- jul och Gott Nytt År!

"Nickusboa"

Nås Hemslöjdsförening
(ek. förening)

Tel. 0281/302 52 Postgiro 51 39 48 0

**Vi a sô myttje fint,
sô kôm in ô koksâ...**

EN SEDAN LÄNGE
VÄL BEVARAD HEM-
LIGHET AVSLÖJAS
HÄRMED...

Rally Pöär.07

...DET ÄR
HOS OSS
TOMTARNA
FYLLER SINA SÄCKAR !

NÅS SERVICECENTER AB.
TEL. 0281-302 19

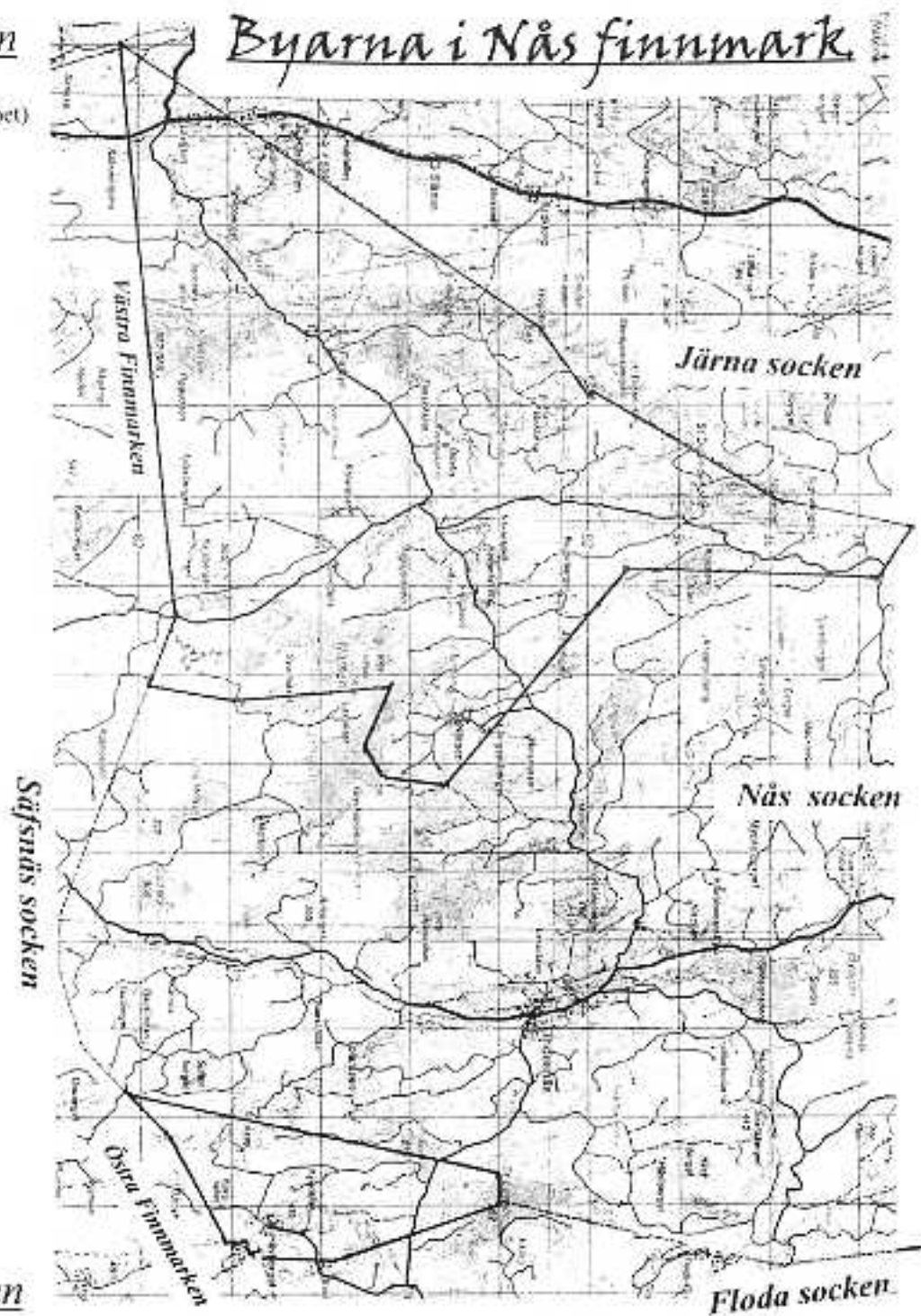
Västra finnmarken

Sigfridstorp (inkl Glads torp)
St. Digerliden (inkl Mästerstorp)
L:a Digerliden
Flattföbodarna
Käringberget
Ödeby
Flatsjöfallet
Flatberget (inkl Bekens)
Flaten
Korplamb
Grönfallet
Oxfallet
Storfallet
Laxtjörn
Flatkvarn
Näveråsen
Älgåsen
Västerfallet
Fagerberget
Nårsen
Jordbärsfallet
Bengtåsen
Burlingsberget
Röberget
Svenbygget
Linjeåsen
Gräsfaller
Ornossen
Kärnmossfaller
Rönfaller
Filptorp (L:a Alderberget)
Alderberget
Harknoppen (Torpismagg)
Hinkberget
Kansas
Slättfaller
Kölaråsen
Smens
Smens Bygge
L:a Galberget
St Galberget
Laknäset

Östra finnmarken

Hävberget
Kyrkfallet
Dalmanstorp (Korpfallet)

Byarna i Näs finnmark

Härmed en översikt så ni kan se hur Finnmarken Västra resp. Östra ligger i förhållande till övriga delen av Näs socken.

Västra finnmarken är sv hörnet av Näs socken som följer sockengränsen mot Järna till mitt emot upprättelsen av Steandan vid Långmansberget och Söfsmås rägång mitt emot Svartoåsudden i Närssjön där sedan finnå går ganska rakt norrut till spetsen av Laknäset, vinklar av ett par gånger mot ost i Närssjön och går sedan norrut mot Gullarberget sedan av till norr om Fagerberget vidare norrut över Knästen och i norra delen av Tjörnberget av mot Järna Sockenrå.

Östra finnmarken är sö hörnet av Näs socken utgår från vinkeln på Floda sockenrå mitt i Lövsjön och av i rak linje mot Söfsmås sockenrå söder om Stutenberget sedan följer det sockengränserna Söfsmås nå och norrut Floda till utgångspunkten i Lövsjön.

Byarna i Näs finnmark

Inom Näs socken har funnits minst 43 bebodda finnbyar mellan åren 1700 och 1800 av vilka endast ca ett tiotal har fast bosättning i dag, men även vissa har fritids boende och utnyttjas ganska flitigt då den natursköna upplevelsen lockar till rekreation och avsteg från dagens stress och jäkt.

Jag kommer att försöka beröra dessa byar i **stort** så att ni läsare får en liten inblick av hur våran socken tedde sig för ca 300 år sedan och hur det har förändras till dagens tidpunkt.

De första finnarna som kom till Näs finnmark och bosatte sig var på 1630 - 1640-talet, de kom från Savolax i östra Finland och var ursprungligen av folkstammen Savolaxare som var en av tre stammar i det ursprungliga finska riket, kallades i dagligt tal för svedjefinnar, som flyttade undan förtryck och svält i sitt förra land, de två övriga Tavaster och Karelare samt längre norrut även Lappar tillhörde samma folkstam som benämndes Finnar.

Nåsbönderna vidtog åtgärder för att undvika konflikter med finnarna och då upprättades en bestämd rågång som rösdades upp och benämndes "Finnrå". Mellan denna rågång och socknen fick inga finntorp upptagas. (Detta finnrå finns fortfarande på det ursprungliga stället).

När finnarna kom till våra trakter så utsåg de sina svedjemarker genom att på hösten ställa ut vattenfyllda skålar "virilar", på tänkta svedjor för att kontrollera om risk för frost kunde uteslutas, på så vis kunde bosättningsarna klargöras.

Finnarna bodde i s.k. pörten eller rökstugor som inte hade fönster och skorsten utan istället luckor som man öppnade och reglerade röken med skjutluckor. Ett annat viktigt hus för finnarna var bastun och så även kokhuset "Sters", där gjordes alla större kok samt även ystades och brygdes öl mm.

Tron var också stark hos de flesta finnar men mest var det den färdeneärvda tron på allehanda väsen i skog och mark. Det var nog övertron på naturväsen som spelade viktigaste rollen i deras liv. Till att börja med så upprättade finnarna egna begravningsplatser men med tiden som språket kunde förstås kom kyrkobesökandet allt mera och kyrkstigarna blev uppgånga och även de döda fick sin begravning i Näs kyrka.

Barnadödligheten var väldigt stor på den tiden och sjukdommar härjade också så de svagare kunde inte övervinna sjukdommen.

Skolgången kom så småningom och i mitten av 1800 talet beslöts om allmän skolplikt och minst en fast folkskola i varje församling.

Succetivt så fick även finnmarken tillgång till skolgång. Men skolvägarna blev väldigt långa för de flesta och inga riktiga vägar fanns heller, men väl nötta gångstigar.

Detta får bli en inledning av finnarnas hitkomst och de nordligaste Finnbyarna får sedan bli början av dokumentet.

Mera ingående om finnarnas begynnande i finnmarken kan läsas i Henry Matssons bok Näs Finnmarker

Sigfridstorp (Sippintorpa) och St:Digerliden (Vilhula)

som är just de nordligaste byarna och de har det gemensamma att samma finnsläkt kom att bosätta sig just vid dessa två byar.

Från Finland under Karl XI:s tid kom trenne bröder Pål, Sigfrid, Olof Hanssöner Vilhuinen hit från att först nedsatt sig vid (Skräckarberg) intill Norska gränsen i norra Värmland. Olof hamnade i Krokorp medan Pål och Sigfrid bosatte sig där den sk. "Sörgården" i Digerliden legat, där Sigfrid fick fasta på torpet. Men på grund av hans slösaktiga levne satte han sig i skuld hos nästan alla finnboställen. Sigfrid och Pål blev nu osams och när Sigfrid började riva byggnaderna jagade Pål honom från gården och Sigfrid upptog nu **Sigfridstorp** (den allra nordligaste finnbyn i Näs) och började bygga där 1661, men 1677 fanns han ånyo i Digerliden, och en dag, under sommaren 1678 försvann Sigfrid och hittades död två veckor senare vid L:a Härjesjön. Pål blev misstänkt att ha bragt brodern om livet. Men Pål bedyrar sin oskyldighet och tar Gud till vittne och att hellre fria en skyldig än fälla en oskyldig går Pål fri under Guds dom.

Påls hustru var troligen från norra Värmland, de erhöll 3 barn där den äldste Grels kom på kant med rättvisan och uppträdde vid flera upprepade tillfällen hotfullt och var vid de flesta gångerna drucken, han till och med hade inkommit störande vid kyrkoherdens tal i Näs kyrka under högpredikan på juldagen. Grels bodde först i Sigfridstorp men flyttade senare till Digerliden.

fortsättning nästa sida

Broder nr 2 blev soldat medan 3e brodern Henrik instämt Grells för slagsmål och överfallande vid alla tillfällen de träffats. De har sedan förlikts. Grells slog sig som sagt sedan ner i Sigfridstorp 1703 inkräktade på några ägor under faderns torp och ingen skatt erlagt. Grells sade sig för 8 år sedan, med faderns tillstånd begynt bygga och odla, och begärde få bo kvar. Han utdömdes dock.

Idag brukas ägorna av Villy Gustafsson som också är ägare till hela Sigfridstorp, han har uppodlat och förnyat åkermarken samt röjt upp beteshagarna och har sina kreatur där hela somrarna. Han äger det som förr var skolhus där finns stora ekonomibyggnader som används till bl.a lähus och föderförråd. Och det andra stället **Lars Nilsas** där Hilda och Allen bodde tills dottern Inger (gift med Henry Larsson) blev född. och där Allens bror Evald med fam. också bodde inna de flyttade till Heden i Nås även Bror Eng och syskonen med fam. bodde där på mitten av 40 talet, detta stället ägs också av Villy idag.

Sedan vid infarten till (Sippintorpa) vid Skylten till höger är resterna av en gård och kallas **Bälterns** där också Engs bodde en tid.

Längre upp mot knoppen på ägorna vid Kyrkstigen låg **Valfrids** där Sten Valfridsson kommer ifrån, han blev gift med Knöter Elsa

De ställen som idag finns i **Digerliden** är intakt med de första som fanns på början, mitten och slutet av 1700 talet med undantag av Sörgården som inte finns mera men rösen kan urskilja grundmuren samt Lås Olles som också är borta.

Jan Olsson f 1750 farfäder åt bl.a Johan Olsson f 1815 dennes barn gick i skolundervisning hos Sus-Ola f 1836 som var liten till växten men sökte lärartjänsten och fick den. Han prövade ialla fall på att införa gymnastik och idrott och i brist på redskap så föreslog Sus-Ola bröttning, men de stora finnpojkarna slog Sus-Ola i backen och han blev omilt behandlat av allehopa så nästa morgon påtalade han att gymnastiken skall från och med idag indragas.

En av Sus-Olas elever var Jan-Orsas Lars som utvandrade till USA där han studerade och med sin kristna tro i bakgrund blev han Agustanapräst där, återvände till Sverige och efter två höstkurser i Uppsala blev han prästvigd och på Julmorgonen 1891 predikade han i Nås kyrka. Även två av hans bröder utvandrade också och

blev etablerade affärsmän i Amerika.

En fjärde broder "Johan" sålde sedan stället och det heter sedan "**Klings**" den gården fick namnet efter att Jacob Vilhelm Larsson Kling f 1846, Kolare i Skilbua flyttade från Sigfridstorp till denna gård.

Lars Jansson f 1874 o Anna Stina Söderberg f 1875 gifte sig 1897, (föräldrar till bl.a Signe Hübbert Fältivar, mor till Leif Fältivar) Signe har skrivit om sin uppväxt i ett dokument och här kommer litet sammandrag från den tiden de bodde på Finnmarken. Föräldrarna bosatte sig strax efter giftermålet i Sigfridstorp där första barnet Anna föddes samma år och året efter flyttade dom till Nås där Einar f. 1900, Signe 1903 föddes, de flyttade sedan tillbaka till Sigfridstorp 1904 och strax efter till Digerliden till Klings och där föddes Judit 1905, Elin 1908 och året efter gick flyttlasset till Karingberget vid Flaten där de blev kvar i 30 år och under tiden föddes sedan Betty 1910, sedan kom Gunnar, Verner och sist Valter 1918, en barnaskara på nio barn. (mera om Karingberget i nästa utgåva).

Mört Pers bodde också vid Klings på senare tid, det har sedan varit skogskvarter åt plantsättare och skogshuggare. Nuvarande ägare till Klings är Jonny Axelsson.

Lås-Olles var också en bosättning med kortare varaktighet och låg mellan Bössmens och Klingens där också Kiviko nu finns kvar.

Lås Olof Olsson kom till Digerliden 1884 han flyttade 1933 till sin broder Lars i Flatfäbodarna. De sista åren bodde där skogsarb. Gottfrid Hero.

Bössmens : Namnet kommer av att Bössmeden Johannes Matsson f 1845 död 1934, han hade sin smedja som än står i befintligt ursprungsutseende som när han hade den igång. Smedjans innehåll förvaras av nuvarande ägaren.

Det var vid den tiden starkt religiösa människor vid Bössmens och det hölls Bönemöten i dennes trädgård. Även Dop förekom vid Digerlidstjärn.

En gumma som under dopakten ropade jag tror, jag tror, jag tror tåmej fan ni dränker mig.

Hon blev sedan utesluten ur sekten.

Bössmens ägare idag är Roland Axelsson. Bägge Axelsonsönerna kommer ursprungligen från Lövhagen.

Kiviko betyder (**Stenrös**) ägs av Axelssons brödernas systerson Jonas. Stället beboddes tidigare av Lindkvist en återvänd emigrant.

*Bostäderna i
Sigfridstorp
Och St.Digerliden*

"Lars Nilssas"

"Skolan"

Fortsättning från föreg. sida.

Ett par ställen som idag är borta men rösen vittnar om boplatsen heter **Södermans-Torpet** eller **Mäster-Torpet** det låg ganska mitt emellan Sigfridstorp och Digerliden efter kyrkstigen och blev upphyggt 1788 av Bälter Erik Persson och övertogs av hans son Lars Ersson Söderman därav namnet Södermanstorp han dog 1849 på vägen i Skansbacken. **Och**

Glads-Torpet Torpet ligger ca. 500 m i östsluttningen om Sigfridstorp vilket troligen upptogs av Pål Hansson 1796 (en ättling i 5e led efter Hans Vilhuinen) dennes son Paulus (Pål) övertog troligen torpet efter faderns död 1823 han blev soldat och därifrån blev torpet soldattorpet. Paulus (Pål) dog 1878 och sedan användes torpet till skogsarbetar-kvarter. Idag syns endast rester av ett par stockvarv. N-E

Resterna av Glads-torpet

Bösmens

Klings

Kiviko

La: Digerliden

Lilla Digerliden som ligger ca 2 km söderut från St. Digerliden vid södra foten av Liaberget ca. 200 m. från Järna-rå. Denna finnby består av ett bostadshus och en ekonomibyggnad, användes av Kvarnsvedens pappersbruks jaktklubb numera, (där även Käringberget och Villåsberget ingår i jaktklubbens bostäder).

Erik Jansson flyttade 1826 efter giftermål till La. Digerliden han kan ha varit den förste som slog sig ner där han bodde där i 11 år.

Efter ett par kortboende. Passas Jan Andersson flyttade sedan dit och blev kvar i La. Digerliden i 4 år. Därefter kom Britt Olof Henriksson dit med sin familj, men de flyttade efter 2 år till Nederborg i Nås. Därefter kom Lia Jan Jansson dit 1843 och blev kvar i 41 år så det var inte något dåligt ställe att bo på. 1884 kom sedan Nils Jansson till "Lia" (som stället sedan allmänt kallades) från Äppelbo och via Finnön i Nås dit han kom 1877. Sedan är det oklara uppgifter om boendet vid Lia.

Här nedan en bild av huset vid La:Digerliden när Kyrkstigsvandrarna från Laxtjärn rastade vid torpet den 14 september i år.

N-E

Två män träffas i skogen:

"Är du också jägare?"

"Nej, jag samlar fjärilar."

"Oj, det måste ta en evighet innan ni fått ihop till middagen!"

Rålg.07

ATT TROLLA BORT SAKER
ÄR EN KONST...

..ATT HITTA DEM ÄR
TEKNIK, VI HAR
DEN **TEKNIKEN**!!

Vi arbetar i huvudsak med
GPS-inmätning och dokumen-
tation ledningsnät.

Hagström

NÄRSJÖVÄGEN 23 TEL. 0281-30597
78053 NÅS FAX. 0281-30597
MOB. 070-6208271

Skollärare Oliver Wallin med femteklassarna 1941

Övre raden fr.v Inga-Britt Hansson, Anna-Britta Norström, Eivor Eriksson, Inga-lill Enström, Kerstin Esbjörs, Karin Jansson, Ann-Gret Fältivar, Margarota Persson, Lisa Heinoja, Majvor Wiklund, Kerstin Berg. mellan raden fr.v Olle Berg, Karl-Olle Esbjörs, Lena Rooth, Inga-Britt Eriksson, Inga-Lisa Eriksson, Lars-Inge Larsson, Berth Karlsson, Mört Per-Inge Larsson. nedre raden fr.v Bajer Rolf Larsson, Erik Lindgren, Rolf Söderman, Alrikes Bengt Eriksson, Henry Olsson, Olle Thomér, Torsten Eirydh, Lasse Thomér.

*Stugan vid Jan-Eriks kvarn
Flatberget
Jons Erik och Märta*

God- jul och Gott Nytt År!

Tomten *kanske* inte
finns !!??

(O, hemska tanke !)

**..men Åsa med perso-
nal finns alltid ...**

*..visst finns det tomtar,
välkommen att titta !!!*

Tel. 0281- 30084

Simas Annå

När invigningen av transformatordockan skulle ske i Mellanborg och Dopceremonien utföras var förslaget aktuellt om namnet på dockan. Vi var sedan eniga att döpa dockan till just "Simas Annå".

Orsaken till detta namn kommer av att ägorna som dockan står på tillhörde Simasgården och den låg strax NO därom.

Simasgården var en relativt stor gård med väldigt stora skogar och orörd skog.

På simasgården bodde i början på seklet tre barnlösa syskon Anna, Erkå och Jon (Fadern f. 1812 dog 1877, modern f. 1814 dog 1901) Jon var äldst f 1836 var som det heter svagsint, Erkå f. 1844 och Anna 1853. Modern levde ensam med barnen i 24 år och det var som sagt fattigt även fast det fanns stora skogar att tillgå men det var ingen möjlighet för henne att åstadkomma medel från skogen. När hon sedan avled var det Anna som var yngst som också fick ta hand om både hushåll och sina syskon, Jon var som sagt svagsint han var till och med aggressiv och fick sitta uti ladugården med fotboja på hela dagar.

Erkå var ett tekniskt geni men för övrigt ingen husbonde det var han som konstruerade den flygmaskin som han sedan skulle använda till att flyga till sin förälskelse i Hälsingland vilket han prövade på från att starta från ladugårdstaket, men den skulle vevas och det fanns inte tillräcklig kraft att veva den för hand några långa stunder utan han landade i gödselhögen.

Anna som var yngst var ialla fall 48 år när modern gick bort och fick då fortsätta själv att ta hand om sina bröder, Jon levde i ytterligare 6 år och Erkå i 28 år, Anna levde sedan till 1939 i armod, mest av sin försiktighet med allt. Dom hade inte ens sängkläder i sängarna och till kudda användes en trälåda som var anpassad till huvudet, de var också sena med alla göromålen på åkrarna också dom började med bestyren när grannarna var färdiga, därav tillkom namnet "Simas snestork". Vid Annas död så skulle allt gå till arvsfonden som skulle överta tillgångarna.

Bäck Daniel en storfräsare från Leksand blev ny ägare av fastigheten han hade mycket aktiviteter i Älgberget bl.a vård av mindre förbrytare samt en massa anställd personal. Simasstugan blev uppflyttad och användes som kontor mm, för att dessförinnan tjänat som

bostad åt Norska flyktingar. Han gjorde stora drivningar uppe i Gräsberget och efter drivningarna hade han kolningar med grova timmerskatar i milveden som var så grova att dom inte orkade resa in dom utan hjälp. Dom borrade hål i dom och sprängde itu dem innan dom restes in. Bäck Daniel gick därefter i konkurs och Simasskogen ropades in av grosshandlare Jansson från Västerås. Vid omarondringen i Nås 1967 blev Simasskogens areal flyttad till annan ort.

Och detta litet om Simasgården. Att vi sedan ville uppkalla transformatordockan efter Anna har här sin förklaring.

Hon levde i armod trots stora skogstillgångar och inte hade möjlighet att utnyttja dessa tillgångar kanske av okunnighet och även tid. Dom hade visst getter och åkrarna skulle väl främst skötas för att försörja djuren och sig själva.

Men nu får Annå med sin tillkomst leva vidare på sina ursprungliga ägor, och med sin väldiga höjd beskåda sin barndomsby.

N-E

...VI HAR DÄCK MED FÄSTE

...KANSKE INTE TVÄRSTOPP MEN
NÄSTINTILL!!

DÄCKTEAM

24 DYGNET RUNT SERVICE

TyrePro AB 0281-13090

God- jul och Gott Nytt År

Lördagsbestyr på Sjögåln.

Jag skall berätta om hur en lördagseftermiddag kunde se ut när jag var tonåring. på vintern körde min far och två av mina bröder timmer i skogen hela veckan och kom bara hem till helgerna. De hade matsäck med som skulle räcka alla sex dagarna, inga lediga lördagar då inte. De brukade komma hem vid 2-3- tiden på eftermiddagen, och då hade vi varit ute och lyssnat efter hästpinglan flera gånger. Min uppgift var då att göra iordning diskvatten, det var varmvatten från cisternen, en behållare av koppar vid sidan av spisen. Vi hade varken vatten eller avlopp på den tiden, utan det var att bära in och ut.

Ur rygsäckarna, eller längre tillbaka ur en spann, en sorts tråkista med lock, plockade jag fram 5-6 mjölkbuteller, alla med en sur skvätt kvar i botten, en bunke som innehållit risgrynspudding, resterna fasttorkade, en liten trähytta med lock, som innehållit filbunke, samt en smörask i trä, och allt detta skulle diskas noga.

Buteljerna tog längsta tiden; först skölja i kallvatten, sedan såpvatten, diskmedel fanns inte då, fram med flaskborsten och borsta noga inuti och därefter noggrann sköljning i varmvatten. I byttan med filbunken var det en rand för varje gång de hade ätit.

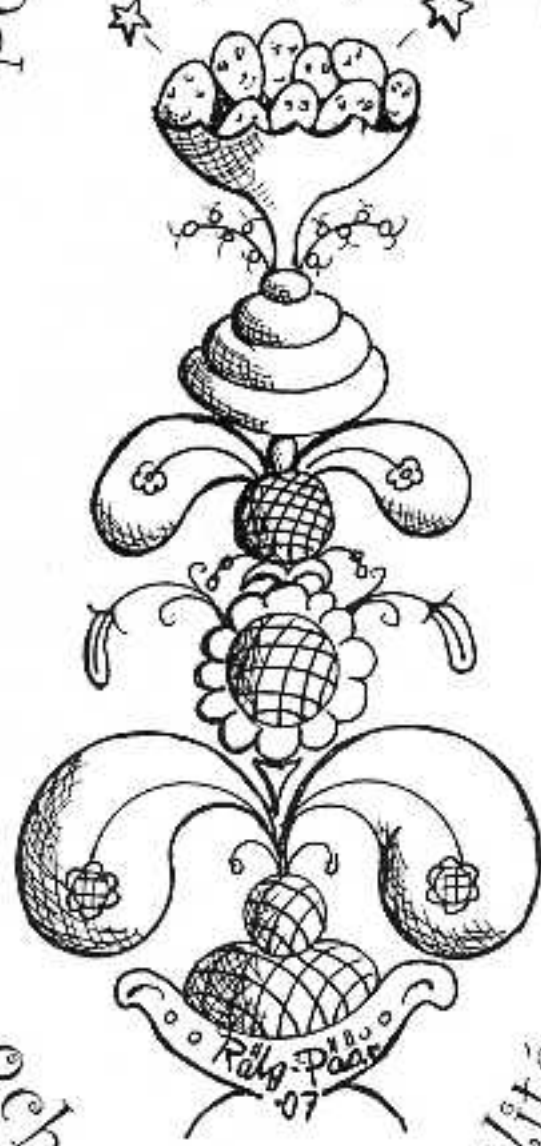
Ni kan tro att allt detta tog tid. När jag var färdig efter ca tre timmar såg fingertopparna ut som murklor, alldeles skrynkliga, men vad gjorde det? Det var ju lördagskväll.

Dramatik i fjöset på Sjögåln.

Detta hände när Sjö Bertil var 6-7 år gammal Ester Blomberg hade stickat en fin mössa i brunt garn åt honom. Han blev väldigt glad och sprang direkt ut i fjöset för att visa farmor, Sjö Anna dä, nyförvärvet. Han stod bredvid bäset, där tjuren var bunden, en bjässe av rödkulleras med ett huvud stort som en 10 liters drickskagge. Bertil stod där och småtrampade och rätt som det var stack tjuren ut tungan och lindade den runt Bertils mössa. Han tuggade ett tag och sedan slank mössan ner i magen på tjuren. Bertil stortjöt, tårarna rann, han var riktigt ledsen. Dagen efter var Bertil där och dissekerade mockorna efter tjuren, men förgäves.

Sjö Anna!

...Potatisen med mor...

...och ögon för kvalitét...

Rålg-Pass
07

Bröderna Olérs AB.
Nederborg Nås.
Telefon 0281 - 30 261

Prins Carl

hälsade på mig på sjukhuset !

Jag har intervjuat min lätsasfarfar, Gunnar, om hur han upplevde andra världskriget.

Så här berättar han:

Den 1 september 1939 bröt andra världskriget ut, när Tyskland, trots varningar från England och Frankrike, överföll Polen.

Några dagar innan reste han med tåg från Dalarna till Nyköping, där han studerade vid läroverket. Han var inackorderad hos en tysk familj och betalade 110 kr per månad för mat och husrum. Familjen var stora beundrare av Hitlers politik och följde alla nyhetssändningar på radion med stort intresse. De prenumerade på den tyska tidningen "Völkischer Beobachter". När familjen fick reda på att tyskarna hade haft extra stora framgångar bjöd de på tårta.

Genom brev hemifrån fick farfar höra att det blivit ont om bensin, så privatbilister fick inte köra sina bilar längre. Svenska försvaret kom med ett krav, de skulle inkalla alla privatbilar eller i alla fall "låna in" gummidäcken. Farfars far kom på den idén att sälja bilen till bagaren Svandberg i Järna, eftersom denne fick ha en bil så han kunde leverera sina varor till alla. Nu kunde min farfars far vara säker på att bilen skulle finnas kvar efter kriget. Det var inte bara bagare som fick ha bilar, även polisen, läkare m.fl.

Våren 1940 chockerades alla när de fick höra att tyskarna ockuperat Danmark och Norge. Detta gjorde att Sveriges regering ordnade total mobilisering. Det innebar att allt vad Sverige hade ifråga om militär personal och utrustning inkallades. Alla fick ledigt från skolan en dag, när lokaler och skolgårdar användes vid mobiliseringen. Hela familjen möttes och tog farväl av sina närmaste. Det låg oro i luften. Den dåvarande stadsministern, Per-Albin Hansson, försökte lugna folket genom att säga: "Sveriges beredskap är god".

Alla bostäder utrustades med mörkläggningsgardiner, och bilar försågs med avskärningsanordningar. En vinterkväll kontrollerade militärflyg att staden var så osynlig som möjligt. Om man då var ute i mörkret den kvällen fick man känna hur obehagligt det var att andas in tårgas som de släppt ut på prov.

Krigsvintrarna var ofta väldigt jobbiga för de som låg i beredskap vid gränserna. Det var inte

bara vintrarna som var hemska. Det inträffade många olyckor. En särskild som farfar minns är när ca. 100 soldater drunknade vid en överskeppning i Almasjärvi.

Eleverna på gymnasiet fick en vecka genomgå värtjänstgöringar. De fick lära sig det viktigaste om skjutning, brandsläckning och sårbehandling mm. Från hösten 1942 minns han särskilt en övning som han medverkade vid. Eleverna fick föreställa sårmarkörer så att den tillgjorda bombningen skulle vara realistisk. De sprängde ett tomt två-våningshus med en smäll som skakade staden. Markörerna placerades i rasmassorna, så småningom kom sjukvårdare och tog dem till ett fältsjukhus. Där låg min farfar när självaste prins Carl kom. Prinsen frågade hur det var med farfar, men han muttrade bara "hummhumm" och pekade på en lapp som låg på bröstet. På den stod det "talsvårigheter". Överbefälhavaren för Sveriges krigsmakt, general Thörnell var också med prinsen. Han sade till farfar: "Det gjorde Du bra".

1943 var det brist på bränsle i Sverige. De flesta skogshuggarna var inkallade under kriget.

De som inte gjort värmplikten tvingades ut som skogsarbetare i två månader. De som studerade fick göra denna plikt på sommarlovet. Farfar hamnade i de stora skogarna mellan Floda och Leksand. Männen fick bo i baracker för 12 man och en kokerska. Ute i skogen hade de inte så gott om mat, men de hade extra tilldelning av s.k. amerikanskt fläsk som de fick tidigt varje morgon. Några exempel på vad som kunde förekomma till kvällen: * Rotmos med sill, * Blodpudding med potatis. Stekt vattgröt till efterrätt. * Ärtsoppa. Filmjolk till efterrätt. * Makaroner med paltbröd. De fick betala 2:50 per dag för maten. Som betalning för deras arbete fick de 25 öre för varje kvistad och barkad timmerstock. För varje "res" med en meters höjd fick de 65 öre. Resen användes till massaved. Det var av finaste dimension och behövde inte barkas.

Sommaren 1944 vågade regeringen äntligen sätta stopp för den tyska järnvägstrafiken med soldater och utrustning som pågott i över tre år mellan Oslo och Berlin. Många flyktingar, särskilt från Norge, tog sig in till Sverige. Rektorn på farfars skola var en sann "Norge vän". Han skaffade lokaler så att man kunde starta ett norskt gymnasium på skolan.

Fortsättning nästa sida!

De svenska och Norska eleverna umgicks ganska mycket, även på idrottsplanen. En gång spelade de en landskamp i fotboll mellan Sverige och Norge. Det var första och sista gången som farfar fick uppträda i blå-gult.

Den 7 juni 1945 kapitulerade tyskarna på alla fronter. Det Svenska folket kunde glädja sig med danskarna och norrmanen.

*Skrivet 2002 av
Emelie och Gunnar Wallin*

*Bayer Anders va ut på Jultskyltning. Hå va på dan gamla
gou tia, när hå fanns många butiker i Näs. Så stog han ve
Matssons afför som va hån sista i Skansbackar...
"Ja nu a je härå fester Karis skafferi kvär tii kox ti*

God- Jul och Gott- Nytt år!

Julmys och Klappar
Hos

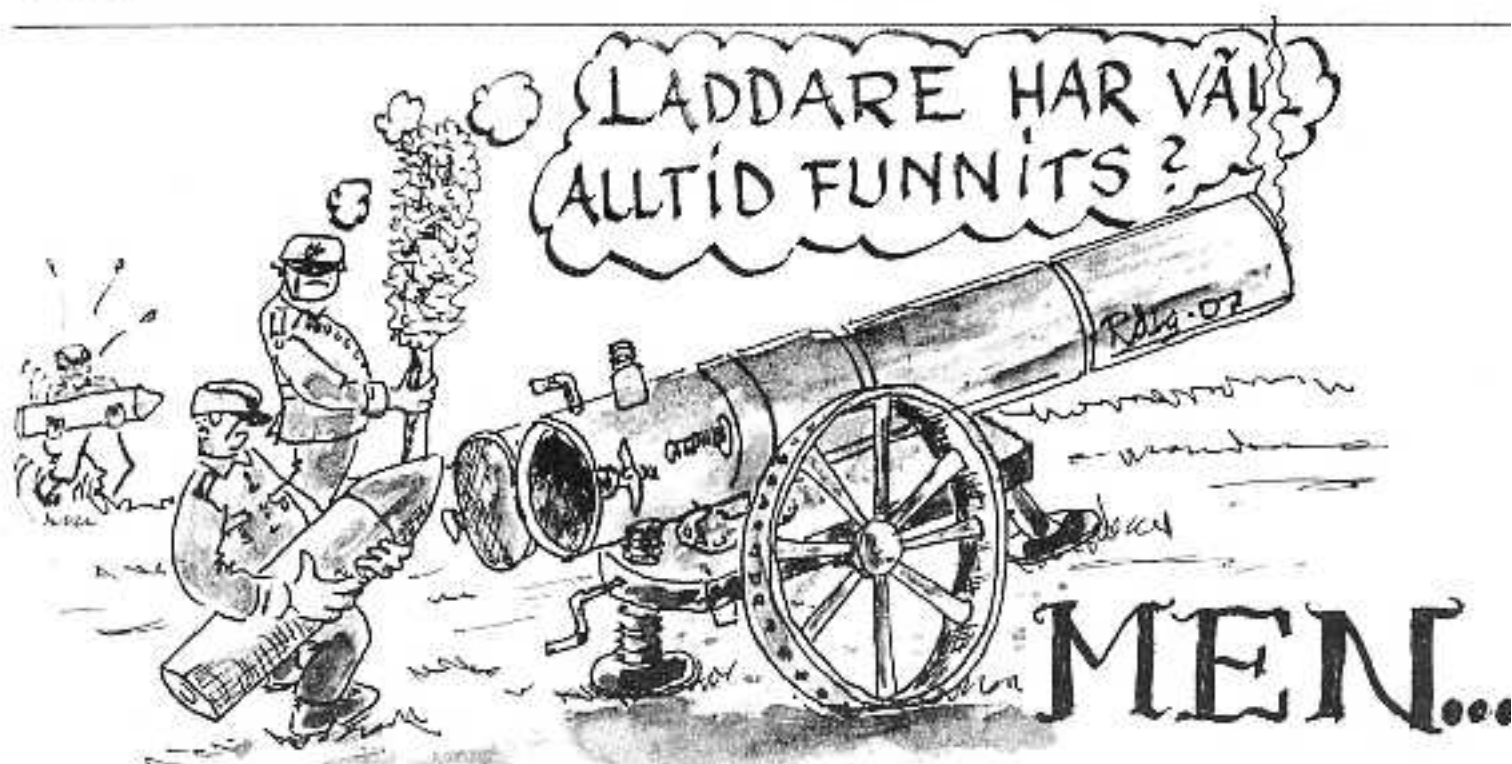
preCent

Öppettider
Tisd.-Fred. 15-18
Lörd. 9-13

Tel. butik 0281 30575
Mobil. 070 3067024

Hemsida www.precent.se

Susanne Halvarsson
Välkommen!

...Batteriladdare utvecklar Vi

TEL. 0281-30400

Hemsida. www.batteriladdare.com

 **Swede
electronics**

Albert Hansson en av de ungdomar från finnmarken som poserade på föregående utgåvas första sida av Nåsvargen. Hans familj bodde en tid i Mellanborg vid Jugas Olars.

Alberts son Gustav berättade för mig att han var hem till våran gård, (det var något år innan jag föddes) och om hur han beundrade min far, för det var väl litet spännande att vara med de flera år äldre pojkarna som Jonth Lars och Jons Erik.

Nu var det Albert som jag skulle tala om, han var väldigt intresserad av att teckna och det har framkommit flera teckningar av honom, och här en förminskad teckning av Mellanborgs by på 1938 beskådat mot nordöst från ungefär där väg 71 korsar "Vrån gatan".

Albert och familjen flyttade sedan från Mellanborg till Hindsmyra ett vackert ställe som ligger ca. 1 km öster om byn Nårsen men utanför "finnrågången" där han och hustrun bodde till sin död. Övriga familjen 2 döttrar och en son bodde sedan kvar i Hindsmyra till slutet på 80-talet, medan Gustaf bildat familj och bosatt sig i Nårsen. Hindsmyra har sedan stått öde efter att döttrarna och sonen kom till Vansbro på äldreboende. Och nu är alla borta. I dag ägs stället av Ove Borgs dotter Pernilla och används som fritidsställe.

Ägare till tavlan Per-Erik Jont

Och här bilden av torpet Hindsmyra som det ser ut i dag, skogen är delvis nerhuggen men det är ett enastående vackert ställe och en utsikt överlägset det mesta

Julminnen

*Jag minns den lilla byn med många vänner,
där i var stuga man välkommen var,
en stilla trakt där för varann man känner,
där alla för varann till hjälp var snar.*

*Vi mötte julen med så stor förväntan
fast överflöd och lyx då inte fanns.
I skolan läste vi om folkens längtan
efter en frälsare i ljus och glans.*

*Jag minns hur julens alla dofter många
vårt kök var fyllt av ifrån golv till tak,
julgubbar, pepparkakor och många, långa
limpor ifrån bagarstugans siktbrödsbak.*

*Jag minns när vi i tidig morgontimme
med bloss och släde for till kyrkan fram.
Vi såg miljoner snökristaller glimma
på skog med gran och fur så allvarsam.*

*Vad bjällror klingade! Vad blossen lyste!
ibland vi flera uti sällskap var.
Ur fällars värme mot varann vi myste
och ropte glatt: "God Jul" till en och var.*

*Och kyrkan öppnade sin port och ljuset
slog bländande emot oss. Vilken ljuslighet!
Man tyckte nästan att man hörde suset
av änglavingar i högtidlig menighet.*

*Hur orgeln brusade och "Hosianna"
ljöd mäktigt under kyrkans valv.
Från predikstolen hördes orden sanna
om Frälsaren på krubbans strå och halm.*

*O, barndomsminnen! Som en vänlig stjärna
lys i en kall och bister verklighet,
där alla blott om egen storhet värna
och nästan allting andas själviskhet.*

*Värm med din låga våra hjärtan frusna
där svek och lögn vill isa sinnet ner.
Låt detta nya år för oss få ljusna
det mörka sjunka uti glömska ner.*

Magnuses Anna Emretsson

*Nåsmålsgruppen hade samlats i Bygdegården.
Vi släckte lamporna i taket, endast en gammal
ljusstake med tre ljus lyste när Magnuses Anna
ställde sig upp och läste denna egna vackra och
tänkvärda dikt om julen. Tio par öron lyssnar
andäktigt och tankarna går till forna tiders jular.
Anna berättar om julottefärden, där hon sitter i
släden bredvid far och får i uppdrag att hålla
stickljisä, som är en bunt täljda, späntade stickor
av tall. Blosset är tungt och hon skjuter ner
länken, som är gjord av en vidja och håller ihop
stickorna, allteftersom de brinner ner. Hon ser
till att inga gnistor faller på fallar eller på
människorna, som sitter i släden.*

*När de kommer till Skansbacken får de ställa in
hästen hos Dopp Lars. Far tar hand om stickljisä
när de går ner till kyrkan och där lägger han
stickorna på stenvuren. Är det inte slädföre tar
de trillan, för till kyrkan skall de när det är
julgorgon.*

*Bons Birger minns hur hans farfar, som gjorde
stickljisä, kom på juldagen och Birger och
syskonen fick följa med till kyrkan. Ett kärt
minne han bevarat hela livet.*

Före 1914 saknade kyrkan värmeanordning.

*Sjö Bertil visar en vacker utsirad smidd
kjollykta, som kvinnorna brukade placera under
sina långa, tjocka och vida Näskjolar Talgljuset
i lyktan gav dem värme. På senare år tillverkade
smeden Israel och därefter sonen Israels Bertil
sådana lyktor.*

*Julbadet skedde på julaftonen efter att
morgonens sysslor i ladugården var avklarade.
Magnuses Anna berättar att vattnet värmdes på
spisen och i en tvättbutt på köksgolvet badade
alla efter varandra i samma vatten. Far badade
sist. Vid Sjögården badades det i fjöset där det
fanns öppen spis, vilket var vanligt i gamla
ladugårdar. Vattnet värmdes i en järngryta.*

*Doften av nyförnissad korkmatta hörde julen
till, kopparbunkarna nyputsade (sedan man
kokat Lutfisken) och färgglada pappersgirlander
hängde från hörn till hörn i taket.*

*Julgranen var en sed som kom från Tyskland
och fanns nu i alla hem. Barnen klädde granen
med ätbara prydnader till ex. äpplen,
pepparkakor, kristyrringar med bokmärken på,
karameller i flätade papperskorgar och
papperskarameller med klippta fransar.
Julklapparna låg under granen. I början av 40-
talet fanns elektrisk julgransbelysning att köpa.*

Lutfisken hörde till julbordets läckerheter. På Anna-dagen skulle den blötlaggas och om det fanns tillgång till en bäck i närheten lade man lutfisken där i en nätkasse och slapp därmed arbete att ofta byta vatten. Vid Lucia skulle den läggas i lut, som kokats av hjörkaska. Den luten var mildare än det köpta lutfpulvret. Fiskbitarna lades med skinnsidorna mot varandra, de kalkades och så hälldes luten på.

När lutfisken skjölts i rikligt med vatten kokades den och äts med potatis, vit sås och ärter. En annan variant var att steka fläsktärningar och tillsätta kokt lutfisk från föregående dag. Varje jul lutades en stor mängd fisk, som förvarades fryst i uthusen i vinterkylan och skulle räcka långt in på vintern.

Julskinkan på julbordet var inte allmänt förekommande förrän på 1930-talet. Vanligt var istället inlagd sill, sylta, flaskkorg, potatiskorg, kokt kalvbräss, köttbullar och ost.

Allt bröd var hembakat och gräddat på vedeldad håll.

Till maten drack man svagdricka, enbärdricka eller öl. Risgrynsgröten med mandel avslutade måltiden. Den som fick mandeln skulle bli gift under året, var ett gammalt talesätt.

Bruna bönor och fläsk äts på Annandagen.

Sötost gjordes på följande sätt. I en väl smord alumineumkastrull hälldes 1,5 liter mjölk, lite salt och hel kanel, vilket värmdes till fingervarmt. En msk. ostlopp, köptes på apoteket, tillsattes och kastrullen togs från värmekällan tills mjolken löpnat. Massan skulle då sakta koka tills **nüstan** all vasslan kokat in.

Under julnatten skulle djuren i ladugården utfodras med klöverhö, fåglarna skulle få en havrekärve och tomten ett fat med gröt, som ställdes ut på trappan.

På **Trettondagsaftonen** kom stjärngossarna med stjärnan, en fyrkantig lykta gjord av ogenomskinlig papp eller trä, den hade utskurna figurer på sidorna t.e.x. stjärnor, änglar eller Staffan stalledräng med hästarna. På insidan klistrades papper i olika färger som släppte genom ljuset.

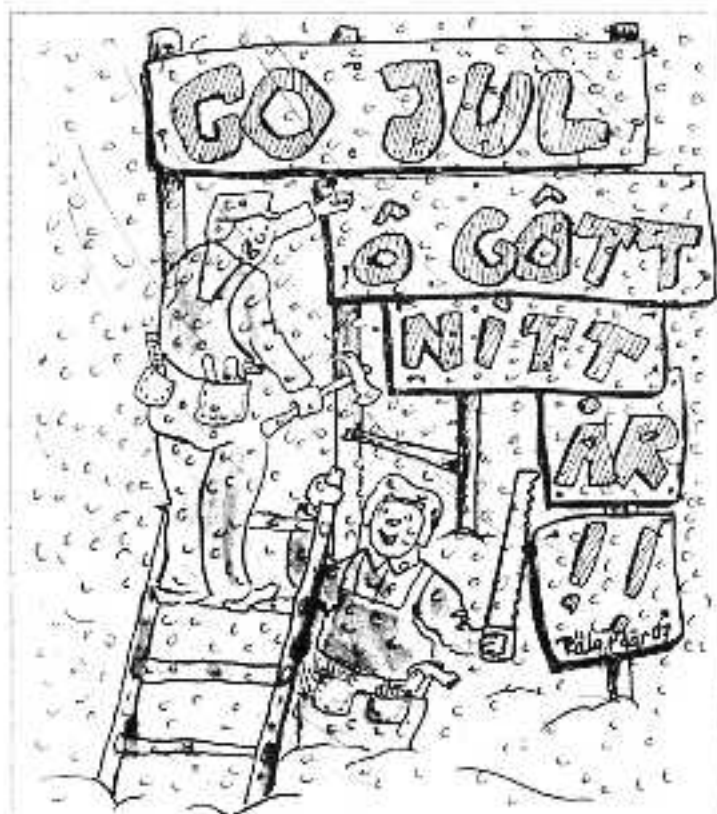
Stjärngossarna hade vita skjortor och strut på huvudet. Judas med penningpungen hade sotat ansikte och bar svart päl och skimmässa. En stjärngosse hoppades få frukt eller bröd i kanten han bar på ryggen. Detta var en trevlig sed när byns ungdommar gick från gård till gård och

sjöng *Goder afton och Staffansvisan*.

Tjugondag Knut dansas julen ut och då återstod bara barnens julgransplundringar. Barnen samlades i hemmen hos varandra dansade runt granen, sjöng och lekte, innan de plundrade granen och fick var sin påse med godis i. Blindbock var en populär lek, då det gällde att känna igen en kamrat fast man hade förbundna ögon, hela havet stormar kunde lekas ganska högljutt ibland. Denna ringen den skall vandra från den ena till den andra sjöngs och gick mycket lugnare till vaga.

Detta var några anteckningar från Näsmålsgruppens träffar, då alla hade bidragit med berättelser om hur julen firades förr i tiden.

gm. Anna-Britta Karlsson

HJULBÄCKS BYGG HB.

TEL. 30172

070-3553349

Bång Johan mötte Bons Lisbeth som vid tillfället hade en ganska kort kjol på sig
Väldut va kört kjol Du a Lispet ?
Hä e sô hû skä vär händut a Jon !

Ett gäng vandrare som den 14 sept. gjorde en kyrkstigsvandring från Laxtjärn via Digerliden till Nås. En underbar dag fast något blåsig där Jonny Axelsson inbjöd oss att följa med på promenaden Vi började vandringen vid Laxtjärn kl. 9,30 på fm. och efter tre timmar var vi i Digerliden där Inger Axelsson bjöd på en efterlängtd lunch där två av oss Ulla och Nils-Erik tyckte att det räckte med den biten medan de övriga fortsatte till Vinberget i Nås.

Från V. Ylva, Axelsson, Björn Axelsson, Anna Billström, Ulla Mårtensson, Anna Hemming, Jonny Axelsson, Nils-Erik Jons. Tack för en underbar dag!

Ur Läkarebok (1919) av Henrik Berg Med. och Fil. Doktor vill jag delge Nåsvargens läsare ett "matnyttigt" avsnitt inför julhelgens frosserier.

Aftonmåltid.

Den här bör vara lätt och ej för sen.

En utmärkt aftonmåltid är vattgröt och mjölk eller ölost eller vispad sur mjölk.

Sena supéer äro ett öskick. "Societeten" har för sed att bjuda tillsammans människor på "bal och supé". Då får gästerna fullproppa sina magar med glace, vin, punsch, och kl. 11 taga "en enkel smörgås" som värdinnan blygsamt uttrycker sig. Men det dignande bordet innehåller först smörgåsbord med brännvin och starka kallskurna saker. Sedan kommer stek och fågel, så fisk. Sedan efterrätt med eller utan glace. Öl och isdricka förtäres flitigt vid ett särskilt bord. Vin drickes mellan rätterna. Till slut dricker man värdfolkets skål. Efter supén drickes starkt kaffe, ofta tillsammans med likör. Herrarne avsluta det hela med en cigarr.

När sedan gästerna hemkomma för att gå till vila med stinna krävor och alkoholiserade samt upphetsade, - är det underligt, om de sova dåligt, om de dagen efter äro vid ett afskyvärt humör? Det jäser och värker i den onaturligt utspända magsäcken. Nervsystemet har fått en våldsamt rubbning.

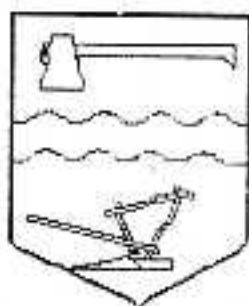
Så jaga societetens och även många av medelklassens familjer sin bana fram på vintern.

-o-o-o-o-o-o-o-

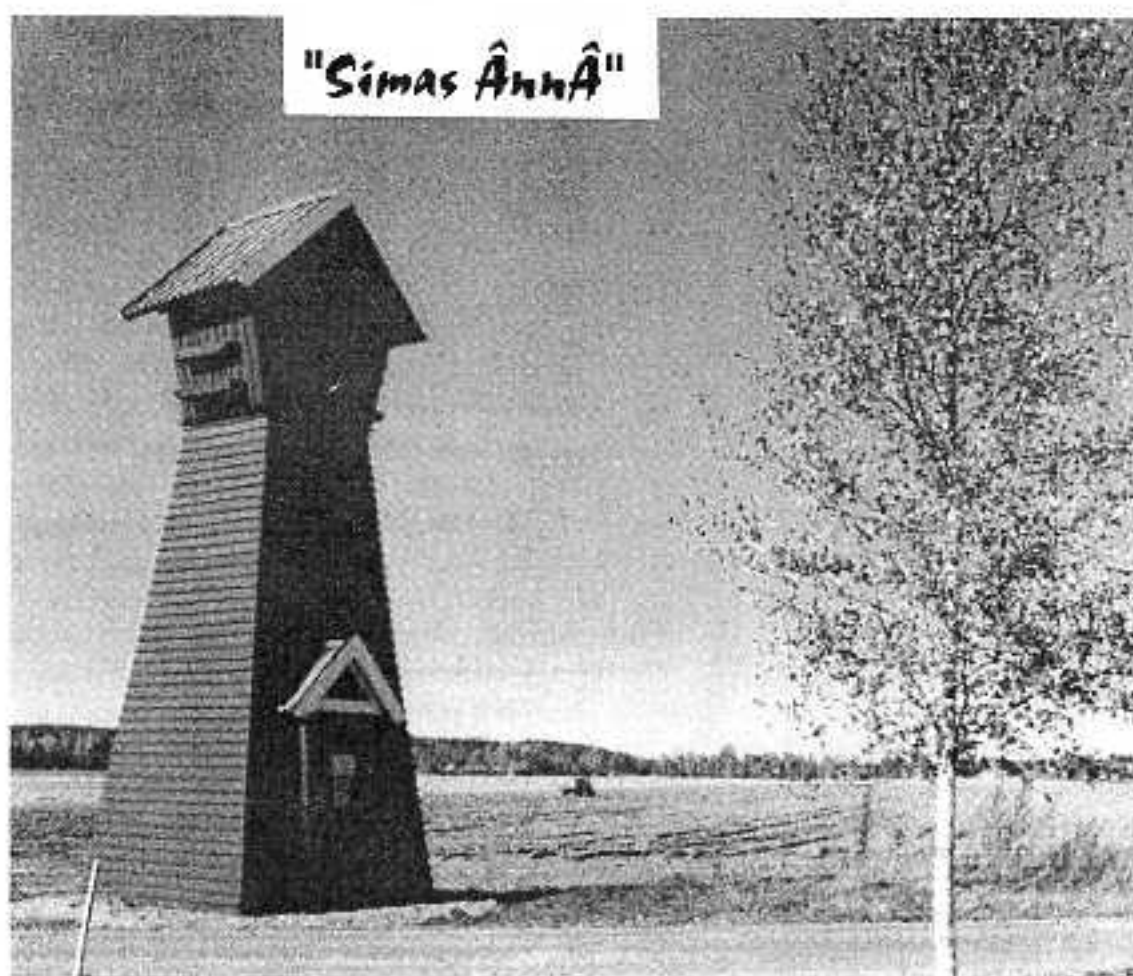
Tänk på det kära läsare när ni sätter er vid julbordets frestelser!!

God jul önskar i alla fall

Daniel Schanzer-Larsen.

Från en något kallare sommar till en underbar höst i september och även under början av oktober närmar vi oss nu senhösten och går mot vintermånaderna med raska steg, snön har börjat komma i ännu måttlig mängd vilket gör att det blir ljusare kvällar och nätter, vi får hoppas på en vit och fin vinter med lagom mycket snö och måttliga temperaturer. Och vi hoppas även nu kunna ge Er en läsvärd "varg" att beskåda under vinterkvällarna ni har varit duktiga med att förmedla stoff till kommande "varg" och jag hoppas att jag även fortsättningsvis har material så att vi åter kan distribuera "Nåsvargen". Jag vill tacka alla annonsörer och alla som bidragit med underlag och material till "Nåsvargen". Samt önskar Er och alla läsare en riktigt God Jul och ett Gott Nytt År!

Mellanborgs Bystugulokal har kanske inte den största golvytan
Men rymligheten är desto bättre på höjden.
Efter slopningen av transformatorfunktionen fick denna byggnad stå kvar i Mellanborg och byborna tog tillvara och rustade Daldockan som får stå kvar, som dels en symbol för Nås och en bevaring av Robert Blixts Byggnadsverk på 20-talet.